

Tartu linnaaianduse foorumi osapoolte kaaskiri Tartu linna arengukava 2013 – 2020 muudatusettepanekutele

Ettepaneku esitavad ühiselt MTÜ Tartu Maheaed, aiandusühistu Tiigiaed, OÜ TajuRuum, Janika Ruusma (Tartu Loodusmaja), Merle Karro-Kalberg (Eesti Maaülikool), Karmen Otu (Uus Õu)

Kaaskiri seletab lahti, miks linnaaianduse arendamine on oluline ja kuidas meie selle arengut näeme, millele järgneb konkreetne muudatusettepanek:

Mida linna-aiandus pakub, miks selline tegevus linnaruumis on väärtuslik?

a) teraapiline ja turvaline ruum

Linnaaias saab aega veeta, grillida, puhata - kui lähed sinna, siis lähed nagu täiesti teise maailma; saab ennast täiesti välja lülitada; samuti on see turvaline koht, kus saab lastega olla.

Aiandusel on teraapiline mõju, olgu teadlikult või mitteteadlikult. Täiesti teadlikult on mitmel pool maailmas kasutatud linnaaedade loomist elukvaliteedi tõstmiseks kõigi, eriti aga just nõrgesti haavatavate elanikkonnagruppide hulgas.

b) toidulisa, majanduslik tugi - selle rolli olulisus sõltub aedniku majanduslikust vajadusest; kindlasti on inimesi, kelle jaoks aiandusel on oluline majanduslik roll, samas on vaieldamatult kõigi jaoks oluline kontroll toidu kvaliteedi üle ja teadmine, et tegemist on ohutu ja tervisliku saadusega;

c) tervishoid, vaimsete ja füüsiliste vaevuste profülaktika; väga oluline roll aia pidamisel on liikuvusel - see pakub regulaarset füüsilist tegevust, mis hoiab toonust ja vähendab stressi;

d) tööharjumus ja eneseteostus - oluline eriti vanemate inimeste puhul, kes on läinud pensionile, aed võimaldab säilitada aktiivsust ning pakub uue väljundi eneseväljenduseks; aiandus võib olla väga oluline ka töötute puhul - hoiab samuti aktiivsust ning kontakti kogukonnaga, hoiab ära tõrjutuse ja alaväärsuse tundeid, pakub majanduslikku tuge keerulises olukorras;

e) kasvatus ja haridus - laste maailmapildi kujundamisel ja avardamisel on aiapidamises osalemisel väga suur potentsiaal, see õpetab väärtustama elavat ja ilu, õpetab vastutustundlikkust ja arusaamist oma tegude või tegematajätmistest tagajärgedest, vähendab argiritiini ja võimaldab perekondadel ühiselt aega veeta;

f) linnalooduse mitmekesistamine - linnaaiandus pakub elupaiku putukatele ja väikeloomadele, kes rikastavad ja aitavad hoida tasakaalus kohalikku ökosüsteemi;

g) linnakodanike koostöö omavalitsusega - linna halduses olevate kasutamata kuid aianduseks sobivate maatükkide muutmine linnaaedadeks võimaldab targa majandamise korral linnal kokku hoida hooldus- ja arenduskulusid, aianduskogukonnad võtavad selle rolli üle;

Kõigi eelpool loetletud omadused ja rollid muudavad linnaaianduse ainulaadseks ja mitmekülgeks vahendiks linnaruumi elamisväärsuse edendamisel ning inimeste elukvaliteedi tõstmisel ja hoidmisel. Paljudes maades nagu näiteks Soomes, Rootsis, Taanis, Poolas, Portugalis, Suurbritannias, USAs ja mitmel pool mujal on sellest ammugi aru saadud ning

linnaaiandusel on tähtis ning väärikas roll linnade eluruumi kvaliteedi hoidmisel ja arendamisel. Näiteks Kopenhagensis on vanimad ja siiani tegutsevad aiandusühistud asutatud juba 19. sajandi lõpus.

Kuidas Tartu linnaaianduse foorum näeb linnaaianduse arendamise tulevikku ning miks on vaja selleks teha muudatusi linna arengukavasse ja üldplaneeringusse

Tartus on hetkel olemas kaks registreeritud ühendust, mis tegelevad linnaaiandusega, aiandusühistu Tiigiaed ning MTÜ Tartu Maheaed. Tõsi, ka koolide ja lasteaedade juures on mõned linnaaianduse katsetused käsil, kuid see on kõrvaltegevus. Lisaks sellele on olemas mitmed pikaajalised, aga seadustamata aianduspiirkonnad nii raudteeäärestel aladel kui ka linna servas nn Hiinalinna piirkonnas.

Tartu linnal hetkel puudub selge arusaam linnaaianduse arenguvajadustest ning -võimalustest ning arengudokumentidest on linnaaianduse teemal leitav vaid põgus nending linna arengukavast. Seda on ka raske ette heita, sest varem pole selle valdkonnaga tegelevad huvigrupid ühiselt oma seisukohti kujundanud ning neid linnale väljendanud. Olgugi et arengukava muudatuste tegemise viimsel tunnil, esitavad linnaaiandusega seotud huvigrupid nüüd omapoolsed üldisemad ettepanekud ning ka konkreetseid sõnastused arengukava dokumendi muutmiseks. Linnaaianduse tähendus ja tema mõju linnaelanike elukvaliteedile on lahti kirjutatud juba eespool.

Üldised ootused linnaaianduse arendamisele Tartu linnas:

a) püsiaimaade kasutusvõimaluste tekitamine: linnale kuuluvatest maadest tuleks sarnaselt mitme teise KOV eeskujule mingi osa määratleda aiandusühistute maana ning ühtlasi määrata sellele maale selged kasutustingimused;

Taust: aiandusühistute maad on seadustatud Narvas ja Kiviõlis; Sillamäel on aiandusühistute maad määratletud elamumaana - see tekitab siiski probleeme, kuna on raske takistada kasutajatel sinna püsivate eluruumide rajamist; Harjumaal on palju aiandusühistuid, praegu meil puudub info, kuidas on sihtotstarve määratletud [NLI-aegsed kooperatiivide alad, n. Laulasmaal]

Narva näide: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12983362>

Omaette arenguvaliku küsimus on, kas linn peaks ise hakkama aiandusühistute maid haldama (mitmel pool maailmas seda ka tehakse, näiteks Kopenhagen, London, Edinburgh)

Teine lahendus on sõltumatud ühendused või nende katusorganisatsioon (keskühistu), mis vahetab infot ja tegeleb haldamisega.

b) aiandusühistute institutsionaliseerimisel peaks need muutuma osaks linna infokorraldusest, et inimesed saaksid selle kohta infot ja oskaksid üldse midagi sellist soovida;

c) linnal on mitmeid võimalusi kaudselt ja otseselt soodustada ja toetada linnaaianduse arengut, neid võimalusi tuleks kasutada: näiteks koostöö ja tugi aedadele kastmisvee ja prügimajanduse korraldamisel: linnale kuuluvatel maadel, kus inimesed kasutavad aedu linna poolt võimaldatava teenusena, seal võiks olla prügimajandus linnapoolse teenusena; piirkondades, kus aiamaade juures on olemas linna veevõrk, tuleks teha koostööd kastmisvee hankimiseks tingimuste loomisel;

Põhjendus: linn peaks oma võimaluste piires igakülgsest linnaaiandust toetama oma

infrastruktuuriga, kuna aiad pakuvad olulisel määral sotsiaalseid ja ökosüsteemi teenuseid ning annavad suure panuse linlaste elukvaliteedi tõstmisel;

Taust: WHO raportitest leiame hulgaliselt argumente roheline linnaruumi kasuks - kuidas see mõjub inimese psüühikale positiivselt ning on hädavajalik osa elutervest linnakeskkonnast;

muidugi saab arvutada ka reaalse teenuse kuluna: kui linn peaks aiamaa all olevat ala hooldama, aga ei tee seda, kui palju hoiab reaalset kokku - kas see kataks prügiveokulud; üks kulu, mille linnaaed vaieldamatult saab linnalt ära võtta, on maamaksu tasumine - on elementaarne, et maa kasutajad tasuvad selle eest; samas on kõiki eelpool nimetatud sotsiaalseid ja ökosüsteemi teenuseid keeruline rahasse arvutada ning selle valdkonna arendamine ja toetamine peaks toimuma eeskätt väärtuspõhiselt.

d) selleks, et Tartu Maheaed või ka uued tärkavad ühendused saaksid teha plaane linnaaedade rajamiseks, oleks vaja saada ülevaade potentsiaalsetest maadest, mida saaks linnaaedadena kasutamiseks üldse kaaluda. Ülevaade võiks sisaldada linna omandis olevat maatulundusmaad; alasid, millel on linnaianduseks potentsiaal ja mille sihtotstarve on hetkel küll erinev, kuid mille muutmist võiks kaaluda; linnaaedadena kasutatavad eramaad: võimalik rendisuhe, aga miks mitte ka kinnistute omandamine ühistute loomiseks.

Erinevad võimalused linnaaedade rajamiseks:

- 1) kinnistu soetamine huvigrupi poolt aiandusühistu loomise eesmärgil, eeldab kas jõukamat liikmeskonda, sponsorlust või head õnne;
- 2) linnale kuuluva maatulundusmaa kasutamine pikaajalise lepingu korras või maa otstarbe ümber määramine aiandusmaaks;
- 3) elamumaana või mistahes muu sihtotstarbega maa sihtotstarbe ümber määramine aiandusmaaks.

Konkreetne muudatusettepanek Tartu linna arengukava 2013 - 2020 dokumenti:

3. MODERNSE ELUKESKKONNAGA LINN

Meetmed ja tegevused

1. ARENGUSUUND: MILJÖÖVÄÄRTUSLIKU, KOOSTOIMIVA JA TURVALISE LINNARUUMI KUJUNDAMINE

Meede 3.1.1: Linnaruumi jätkusuutliku kasutamise tagamine planeerimisel (E10)

Teha järgnevad muudatused:

Olemasolev tekst:

"Korterimajade elanikele köögiviljakasvatuseks maa kasutamise võimaluste otsimine"

Uuendatud tekst:

"Maakasutuse sihtotstarvete loetelu täiendamine sihtotstarbega 'aiandusmaa', püskikasutusega linnaaedade loomise võimaldamine linnaianduseks sobilike maade sihtotstarbe muutmiseks aiandusmaaks, tingimuste loomine linnaianduse arenguks linnalise eluviisi ühe osana."

Kontakt:

Siim Vatalin

MTÜ Tartu Maheaed juhatuse esimees

Tartu Linnaaianduse Foorumi esindaja

tel. 5550 2962

siimisker@gmail.com